

Dragomir Vojnić

NEKE KARAKTERISTIKE HRVATSKOGA GOSPODARSTVA I DRUŠTVA

Temeljna karakteristika hrvatskoga gospodarstva i društva je vrlo proturječna. S jedne strane stoji činjenica da je uključivanje Republike Hrvatske u Europsku uniju postalo neupitno. Formalno će se to najvjerojatnije dogoditi do kraja ovoga desetljeća, i to je vrlo dobro i to nas može veseliti. Na drugoj je strani, međutim, činjenica da je Hrvatska, uz Sloveniju, pripadala zemljama koje su bile, s obzirom na dugo reformsko i tržišno iskustvo, najbolje pripremljene za tranziciju, a da će formalno uključenje uslijediti tek potkraj ovoga desetljeća. A to znači niz godina kasnije od onoga mogućeg i očekivanog.

U daljnjem izlaganju oslonit ću se na ocjenu koju je profesor Ljubo Jurčić izrekao u predgovoru knjige koju je uredio u povodu obilježavanja moje osamdesete obljetnice. Rekao je da sam posljednji Mohikanac koji može govoriti o kontinuitetu naših reformi, ne samo kao znanstvenik istraživač, nego kao aktivni sudionik i svjedok događanja.

U nas se, nerijetko, čak i u znanosti, cijeli kompleks našeg zaostajanja povezuje s nametnutim ratom. Međutim, ne podcjenjujući veliko svekoliko zlo koje je za sobom ostavio nametnuti rat, temeljni uzroci nalaze se u velikim pogreškama, ne samo ekonomske, nego i ukupne politike. Takve ocjene su se mogle čuti na nizu međunarodnih znanstvenih skupova o tranziciji.

Na početku tranzicije, a to znači na početku devedesetih godina XX. st., ocjene o nama bile su vrlo dobre. Na prvom velikom

međunarodnom skupu, koji je organizirao The Hoover Institution, Stanford University, Cal. u proljeće 1992., izrečene su o nama najbolje ocjene koje su se ikada mogle čuti na jednom međunarodnome znanstvenom skupu. Izrekao ih je moderator skupa George Shultz, koji je bio poznat i kao ministar vanjskih poslova u administraciji Predsjednika Reagana. Obraćajući nam se rekao je da nas nikada nisu ni ubrajali u realsocijalistički svijet. Rekao je doslovno: »Vi ste stvorili kapitalizam bez kapitalista. Vaši su radnici i proizvođači i upravljači i manageri i kvazivlasnici.«

Izrazio je želju da i dalje ostanemo na čelu tranzicijske kolone kao što smo bili na čelu u doba reforme. Dobre želje Georgea Shultza ostvarile su se samo za Slovence, ali ne i za Hrvate, premda smo startali s polaznih osnova koje su zajednički pripremili slovenski i hrvatski ekonomisti. Slovenci su za tu polaznu osnovu dobili političku podršku, a Hrvati nisu. Posljedice se vide iz priloženog. Sve ovo ne spominjem zato da bih ublažio pogreške i odgovornost ekonomske znanosti, jer svatko svoj dio odgovornosti, po prirodi stvari, mora nositi.

Temeljne pogreške se ipak najvećim dijelom nalaze u ekonomskoj politici, kao dijelu politike, ali isto tako i u ukupnoj politici. Tri godine nakon spomenutoga skupa koji je organizirao The Hoover Institution, održan je u Washingtonu kongres International Studies Association, koji okuplja ne samo ekonomiste, nego i znanstvenike iz društvenih znanosti. Glavna tema bila je tranzicija, posebno u svjetlu ratnih događanja na Balkanu. Jedan profesor s Harvarda izlagao je situaciju i dostignuća pojedinih zemalja u tranziciji.

Izlažući situaciju u Hrvatskoj, učinio je svojevrsnu ekstrapolaciju političkog ozračja iz NDH. Javio sam se za riječ i izrazio neslaganja o ocjeni situacije u Hrvatskoj. Podsjetio sam ga da je Franjo Tuđman Titov general i antifašist. Dosta resko mi je odgovorio da on ne govori o Titu, koji je bio i ostao građanin svijeta, ni o Tuđmanu kao Titovu generalu, već o Tuđmanu danas i proustaškom političkom ozračju koje dominira hrvatskom političkom scenom. Shvaćajući da me je doveo u vrlo neugodnu situaciju pred licem cijeloga svijeta (bilo je oko 1200 sudionika iz svih zemalja svijeta), rekao je da mi se može ispričati na taj način što priznaje da su oni, tj. Amerikanci, mnogo

pridonijeli razvoju one hrvatske dijaspore koja danas ima velik utjecaj na hrvatsku političku scenu.

Iste godine (1994.) ujesen održan je kongres ekonomista Europske unije, na kojem je glavna tema bila proširenje Unije s državama u tranziciji. Bio sam pozvan da, kao jedini referent iz zemalja u tranziciji, iznesen svoje viđenje te teme. U to se vrijeme kao o potencijalnim kandidatima govorilo samo o trima državama: to su Mađarska, Češka i Poljska. Kada sam na kraju svojega izlaganja, s puno obzira, postavio pitanje što je sa Slovenijom i Hrvatskom, reagiranja su bila vrlo različita. Slovenija je prošla glatko i ekonomske i političke kriterije. Hrvatska je dosta lagano prošla ekonomske kriterije, ali jako teško one političke. Ipak, u zaključnim dokumentima kongresa, uz tri spomenute zemlje, spominju se i Slovenija i Hrvatska. To je, razumije se, bila samo znanstvena konferencija, bez direktnih političkih utjecaja, ali su se Slovenci i tim dokumentom dobro koristili. U kuloarskim razgovorima na kongresu prijatelji iz raznih zemalja upozoravali su me da su naši problemi, kada je u pitanju priključivanje Europskoj uniji, u najvećoj mjeri političke prirode. A to se tijekom devedesetih u kontinuitetu potvrđivalo.

Budući da ove diskusije vodimo u okviru Dana Mike Tripala, neka mi bude dopušteno izreći jedan osobni sud. Da smo na početku devedesetih u Hrvatskoj imali ono političko ozračje koje je odgovaralo svjetonazorima Mike Tripala, Hrvatska bi, uz Sloveniju, bila i danas na čelu zemalja koje su se nakon uspješne tranzicije uključile u Europsku uniju. U daljoj povijesnoj retrospektivi ovo hrvatsko kašnjenje neće se više javljati u tako drastičnom svjetlu kao danas. Tekstovi ovakva obilježja ostat će ipak zanimljivi, makar samo kao građa za našu noviju ekonomsku povijest.